

СТАНОВИЩЕ

относно

дисертационния труд на Ясен Виктор Ванев

на тема:

"Венеция, Византия и Османската империя през XV в.-конфликти,
дипломация, търговия и културни взаимодействия"

от

проф. д-р Александър Николов, СУ "Св. Климент Охридски"

Темата на дисертацията на Ясен Ванев се спира на един многопластов и сложен въпрос, а именно взаимоотношенията в триъгълника между Венеция, Византия и Османската империя през XV в.- епоха, в която се разиграват съдбоносни събития за Източното Средиземноморие и особено за Егейския регион. Дисертантът е имал трудната задача да се ориентира в лабиринт от военни, дипломатически, икономически и културни конфликти и контакти между тези три основни сили в региона- устремената към своята гибел Византия, изгряващата нова сила в лицето на Османската държава, която след 1453 г. добива наистина имперски статус и Венецианската република, която с всички сили се мъчи да опази своето колониално наследство в региона, да защити привилегиите си и доколкото е възможно да се ограничи или да се договори със засилващите се османци. Както знаем впоследствие, след гибелта на Византия, Венеция и османците стават смъртни врагове, а техните войни продължават на практика до средата на XVIII в., тоест почти до края на самостоятелното съществуване на Серенисимата. Дисертантът обаче се е фокусирал върху първите десетилетия, които очертават параметрите на новите политически и икономически реалности в изследвания регион и се е постарал, доколкото е възможно, да ги реконструира в тяхната пълнота.

Дисертационният труд се състои от въведение, три глави и заключение. Към нея принадлежат също приложения ,карти и илюстрации, които допринасят за по-коректното и точно възприемане на текста и изясняване на някои моменти от изложението. Обемът е 211 страници с приложенията и научния апарат. Дисертантът е представил и автореферат от 17 страници, който коректно отразява съдържанието на дисертацията.

Въведението на дисертационния труд ни разкрива най-напред причините за предложената хронологическа рамка, която минава отвъд 1453 г. и проучва и събития и процеси, които се простират на практика до началото на Новото време. Така съдбата на Византия и първите десетилетия от поствизантийската епоха биват обединени в една обща рамка, което дава възможност на дисертанта да преодолее една психологическа граница за изследвателя и да види определени процеси в тяхната цялост. Венеция и венецианската политика в този хронологически отрязък са свързващото звено, а византийското културно влияние в Серенисимата е другата тема, която дисертантът очертава като свой приоритет. Предложената методология е адекватна на разработваната тема, а бележките по терминологията и структурата на работата са добре представени и полезни. Прегледът на изворите и историографията по темата е стегнат, разбира се, не напълно изчерпателен, но при подобна тематична рамка, това е не само невъзможно, но и вероятно не е необходимо.

Първа глава "Отношенията между Византия и италианските таласократии преди 15-то столетие" разглежда генезиса на италианското икономическо проникване в Източното Средиземноморие, противоборствата между отделните италиански морски републики и Византия за надмощие в региона, а също и особената роля на Венеция, която от византийско протеже, се превръща в основен противник на Константинополската империя. В този политически, военен и икономически пъзел се намесва и Генуа, чийто конфликти с Венеция са предмет на специален интерес, но така или иначе протичат в контекста на Палеологовото възстановяване на Византия и проникването на италианските морски сили и в Черно море. Тази въвеждаща глава стегнато ни запознава с основните моменти в отношенията между тези три сили, тъй като отношенията им през ключовото петнайсетостолетие, в

контекста и на конфликтите между християнското кръстоносно движение и османската експанзия, имат своята дълга и сложна предистория.

Втора глава "Венеция между Константинопол и Истанбул, XV в." се спира на еволюцията на венецианската политика спрямо Византия и османците в контекста на събитията от първата половина на XV в., когато след битката при Анкара през 1402 г., започват времената на османското междуцарствие. Тук Венеция лавира между ромеите и османците, търсейки извличане на максимална политическа и икономическа изгода от нестабилната ситуация в интересувания я регион на Проливите и Егея. Стабилизацията на Османската държава при Мехмед I, продължава с нарастващи темпове при неговите приемници Мурад II и Мехмед II за да кулминира и в голямото събитие на петнайсети век за целия регион на Източното Средиземноморие- падането на Константинопол под османска власт, трансформацията на Царицата на градовете в османския Стамбул и превръщането на Османската държава в империя. Впрочем бих искал да отбележа, че за Османска империя вероятно трябва да говорим едва от 1453 г. и от появата на титлата "кайсери-и-рум" в титулатурата на османските владетели. Дисертантът е очертал добре параметрите на тези процеси, спрял се е доста подробно и на икономическата страна на въпроса, разбира се, при така зададената тема, винаги има какво още да се добави, още повече, че изворовият материал за петнайсети век е доста обилен. Макар и в един постегнат вид, Ясен Ванев е успял да обхване основните тенденции в търговските отношения в Егея и Черноморието около и след 1453 г., когато и Венеция и нейният вечен противник Генуа, са принудени да се съобразяват с новите господари на Проливите и да се приспособяват към една бързо променяща се и все по-неблагоприятна среда.

Специален интерес представлява анализът на договорите на Венеция с император Йоан VIII Палеолог и с Мехмед II. Той показва, както някои неотменими принципи на венецианската дипломация, така и нейната гъвкавост и умението да се приспособява към променящата се среда, като отчита преди всичко интересите на републиката и се абстрахира от политически, религиозни или културни предразсъдъци, основани на минали или настоящи конфликти и стереотипи. Венецианската дипломация ни разкрива всъщност основите на една модерна дипломатическа система, в

която преговорите, разузнаването и икономическият натиск се преплитат по един съвсем органичен начин.

Трета глава, която можеше вероятно да бъде разширена още, все пак ни запознава с интересните културни аспекти на венецианско-византийските отношения през петнайсети век и за влиянието, което загиващата империя все пак упражнява не само върху Венеция, но и върху Италия като цяло, влияние, което представлява и един от източниците за ренесансовия културен подем на Апенините. Венеция се превръща във важен посредник на византийското и поствизантийското културно наследство, впрочем тази нейна роля ще се запази и през следващите столетия, когато именно тук се появяват едни от най-ранните центрове на поствизантийското гръцко печатно слово. Разгледани са и някои от проводниците на византийското влияние в Италия като кардинал Висарион, Георги Гемист Плетон и др., които пряко или косвено са свързани с венецианското посредничество, макар и Платоновата академия да се появява извън пределите на Серенисимата. Тук са засегнати също аспекти, свързани с Фераро-флорентинската уния, опитите за кръстоносен поход, предприети от папа Пий II и ролята на византийските интелектуалци от Константинопол, Трапезунд и Морея, потърсили убежище в Италия за активизиране на евентуални антиосмански действия за спасяването на Византия. Този сложен свят на взаимодействие продължава своето съществуване и след 1453 г., макар че в османския Истанбул връх взема антизападната, антилатинска реторика на Генадий Схоларий и неговите привърженици.

Заклучението представя в стегнат вид основните изводи на автора, които потвърждават тезите, развити в основната част от изложението и отново ни убеждават в сложния и противоречив характер на процесите, протекли в триъгълника между Венеция, османците и Византия през петнайсетото столетие и довели до оформянето на нова политическа, икономическа и културна среда в Източното Средиземноморие, Егейския регион и отчасти на Апенините с оглед на интензивния културен обмен между византийските и италианските хуманисти в разглеждания период. Венеция успява да запази до голяма степен ролята си на трансмитер между тези светове и въпреки постоянните си конфликти с османците, да съхрани

голяма част от своята военна и икономическа мощ в интересувания я регион на Източното Средиземноморие за столетия напред.

Като цяло работата на Ясен Ванев е безспорен успех за дисертанта, който е съумял да се справи със сложна материя и да се ориентира в един безкраен лабиринт от взаимоотношения между разглежданите сили. За успеха на дисертацията, както отбелязах, допринасят и грамотно направените приложения, които подпомагат възприемането на текста. Във връзка с всичко казано дотук, гласувам убедено с "да" за присъждането на образователната и научна степен " доктор" на Ясен Викторов Ванев и призовавам и почитаемото жури да оцени по достойнство неговите усилия. На него пожелавам бъдещи професионални успехи.

03.05.2021 г.

Подпис:

/проф. д-р Александър Николов/